

- [17] Biłous P. Wczesna preorientacja zawodowa jako czynnik kształtujący efektywne funkcjonowanie osobowości w społeczeństwie. „Młodzież w sytuacji zmian gospodarczych, edukacyjnych, społecznych i kulturowych”. Cieszyn, UŚ Filia w Cieszynie, 1999, T.1, s.31-38.
- [18] Makarenko A.S. Wychowanie w rodzinie. Wydanie 4. - Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1954.
- [19] Manfred S. Jak uczy się mózg. - Warszawa: PWN, Dolnośląska SWE TWP, 2007.
- [20] Mazur M. Cybernetyka i charakter. - Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1976.
- [21] Przetacznik-Gierowska M., Makiello-Jarza G. Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego. - Warszawa: WSiP, 1985.
- [22] Szajek S. Orientacja i poradnictwo zawodowe. - Warszawa: PWN, 1979.
- [23] Wilsz J. Znaczenie niekształtowanych cech osobowości człowieka w procesie kształcenia przedzawodowego. - Częstochowa: Wydawnictwo WSP, 1996.
- [24] Zielińska K. Preorientacja zawodowa w szkole. - Warszawa-Poznań: PWN, 1975.

УДК 378. 011.3:62-051-047.22

DOI: 10.31652/2412-1142-2020-55-221-229

Горохівська Тетяна Миколаївна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та інноваційної освіти

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

ORCID: 0000-0001-5997-4676

t.gorohivska@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз педагогічних умов професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів вищої освіти. Проаналізовано науково-педагогічну літературу, присвячену дослідженню особливостей визначення педагогічних умов професійно-педагогічної компетентності. Зокрема, розглянуто терміни «умова», «педагогічні умови»; означено особливості вивчення педагогічних умов різноманітних явищ професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи; окреслено наявні в науковій літературі підходи до визначення умов підвищення професійно-педагогічної компетентності педагогів. Визначено і охарактеризовано комплекс педагогічних умов, забезпечення яких сприяє розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти: особливості неперервності процесу розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти; формування професійної мотивації до самоосвіти, саморозвитку і самореалізації у професійно-педагогічній діяльності в умовах підвищення кваліфікації; наповнення змісту процесу підвищення кваліфікації викладачів технічних закладів вищої освіти розвивальними технологіями професійної освіти; спонукання викладачів фахових дисциплін до педагогічної рефлексії у професійно-педагогічній діяльності з метою побудови траєкторії власного професійного розвитку. Зроблено висновок про те, що педагогічні умови розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти представляють собою сукупність взаємопов'язаних обставин і форм їхньої реалізації, що забезпечують розвиток професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти. Наголошено, що дотримання визначених педагогічних умов сприятиме неперервному, активному і діяльнісному професійному розвитку науково-педагогічних працівників.

Ключові слова: професійно-педагогічна компетентність; педагогічні умови; неперервна освіта, професійна мотивація; викладач вищої школи; педагогічна рефлексія; технічний заклад вищої освіти.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Розвиток професійно-педагогічної компетентності сучасного викладача – важливе стратегічне завдання модернізації системи вищої освіти, оскільки саме від науково-педагогічних працівників, якості їхньої професійно-педагогічної підготовки значною мірою залежить успіх або стагнація реформ, що відбуваються в освіті. Очевидно, що викладач вищої школи має володіти здібностями дослідника, організатора, оратора, психолога, логікою освітнього процесу, бути висококваліфікованим фахівцем у своїй предметній галузі та ерудитом в інших галузях знань [1, с. 85]. Водночас потреба у розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів вищої освіти зумовлена низкою суперечностей: між достатньо високим рівнем розробленості сучасних концепцій розвитку особистості та недостатньою визначеністю ролі та місця професійно-педагогічної компетентності в професійному розвитку особистості викладача вищої школи; між динамічними змінами у професійній діяльності викладачів технічних закладів вищої освіти, зумовленими постійним зростанням вимог до їхньої конкурентоспроможності, педагогічної та професійної компетентності та традиційним змістом післядипломної педагогічної освіти; між об'єктивною потребою цілеспрямованого розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів освіти та недостатністю відповідного науково-методичного забезпечення цього процесу. В цих умовах особливої актуальності набуває проблема визначення і обґрунтування педагогічних умов розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій доводить посилення уваги дослідників до проблеми обґрунтування умов, спрямованих на забезпечення розвитку професіоналізму, професійної компетентності педагогів. Зокрема, необхідність усвідомлення поняття «умова» в педагогічній науці є предметом дослідження багатьох науковців, серед яких – Р. Атаханов, С. Гончаренко, В. Загвязинський, В. Краєвський, О. Рудницька та ін. Не позбавлена уваги і проблема вивчення педагогічних умов різноманітних явищ професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи (С. Гура, В. Коновалова, М. Михнюк, І. Облес, С. Хатунцева та ін.). Актуальними для нашого дослідження є публікації, пов'язані з аналізом філософських і методологічних особливостей професійної компетентності (Г. Бурлака, С. Бухальська, Н. Добровольська, М. Левківський, А.Маркова, Н. Ничкало, П. Павленок, М. Фірсов, В. Шадриков, Є.Шиянов та ін.), а також роботи, які висвітлюють специфіку змісту і розвитку професійно-педагогічної компетентності (Т. Браже, Т. Данилова, Л. Карпова, Т. Колодько, Т. Мельниченко, А. Міщенко, С. Мурзіна, О. Холостова та ін.). Водночас останнім часом у науковій літературі з'явилися підходи до визначення умов підвищення професійно-педагогічної компетентності педагогів. Серед авторів можна зазначити О. Агаркову, С. Демченко, В. Кудзюєву, В. Семенову та ін. Однак незважаючи на помітну зацікавленість авторів у дослідженні проблеми професійного розвитку викладачів вищої школи в умовах реформування вітчизняної освіти, а також роботи, присвячені розгляду особливостей формування професійно-педагогічної компетентності у педагогічних, науково-педагогічних працівників, здійснений аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що у сучасних педагогічних дослідженнях поглиблення наукової уваги потребують питання, пов'язані із пошуком і обґрунтуванням педагогічних умов розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів вищої освіти.

Мета статті – здійснення теоретичного аналізу педагогічних умов професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів вищої освіти. Мету статті конкретизовано у наступних завданнях: проаналізувати науково-педагогічну літературу, присвячену дослідженню особливостей визначення педагогічних умов професійно-педагогічної компетентності педагогів; охарактеризувати визначені педагогічні умови професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів вищої освіти.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Важливою проблемою розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти є відбір педагогічних умов, які забезпечують оптимальні параметри діяльності у процесуальному, ресурсному і результативному аспектах.

У словниковій літературі термін «умова» розглядається як середовище перебування; умова, без якої неможливо існувати [2, с. 498]; необхідна обставина, що уможливорює здійснення, утворення чогось або сприяє чомусь [3, с. 717]. В педагогічній науці поняття «умова» дослідники визначають як: обставину, що сприяє розвитку або гальмуванню навчального процесу (І. Жерноклеєв); сукупність об'єктивних можливостей освіти, методів, організаційних форм їх здійснення (О. Братанич); необхідні обставини, явища, фактори, шляхи, уявні результати, напрямки (П. Лузан); сукупність об'єктивних і суб'єктивних можливостей, форм, методів і педагогічних прийомів, спрямованих на створення середовища стимулювання професійного саморозвитку педагога (О. Колодницька) тощо.

Дозволимо собі навести приклади, які ілюструють наявні в науковій літературі підходи до визначення умов підвищення професійно-педагогічної компетентності педагогів. Зокрема, основними педагогічними умовами розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів спеціальних дисциплін С. Демченко визначає «дидактико-методичне забезпечення навчального процесу, що ґрунтується на впровадженні новітніх технологій, організації самоосвіти викладачів та реалізації системи стимулів навчання» [4, с. 164-165]. Оригінальний підхід до визначення умов формування професійно-педагогічної компетентності учителів в системі неперервної світи знаходимо у дослідженні В. Семенової: світоглядні (розуміння сутності, мети неперервної педагогічної освіти); соціокультурні (знання змісту і умов педагогічної праці в освітніх закладах різних типів і видів); організаційні (створення і впровадження моделі формування професійно-педагогічної компетентності вчителя); змістові (реалізація освітніх програм і державних освітніх стандартів різного рівня у єдиному освітньому просторі); технологічні (використання нових освітніх, інформаційних і комунікаційних технологій, методів і форм) [5, с. 55-56].

У своєму дослідженні ми трактуємо педагогічні умови розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти як сукупність взаємопов'язаних обставин і форм їхньої реалізації, що забезпечують розвиток професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти. Аналіз психолого-педагогічної літератури, спостереження та вивчення власного досвіду педагогічної діяльності з організації процесу підвищення кваліфікації в умовах вищої технічної школи дозволили визначити комплекс педагогічних умов, забезпечення яких сприяє розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти. Дотримання визначених педагогічних умов розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти сприятиме неперервному, активному і діяльнісному професійному розвитку науково-педагогічних працівників. Охарактеризуємо виокремлені педагогічні умови.

Неперервність процесу розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти. Сьогодні вивчення проблеми системи неперервної освіти є актуальною як у практичному, так і науковому модусах. Значимо, що концепція неперервної освіти з 60-х рр. ХХ століття знаходиться в центрі уваги наукової громадськості і у своєму розвитку пройшла декілька стадій: перша стадія (к. 50-х – поч. 60-х рр.) – розгляд неперервної освіти як проблеми освіти дорослих і компенсації недоліків набутої професійної підготовки; друга стадія (к. 60-х – поч. 70-х рр.) – орієнтація на «приспосовування» до професії, створення підґрунтя для успішної адаптації до життя; усвідомлення необхідності створення оптимальних умов розвитку здібностей людини протягом усього її життя; третя стадія (к. 70-х – I пол. 80-х рр.) – обґрунтування основних понять, шляхів, факторів, цілей,

умов неперервної освіти; четверта стадія (II пол. 80-х рр. – по теперішній час) – розробка теоретичних і практичних аспектів неперервної освіти. Ключовою подією цього періоду стало визначення поняття «неперервної освіти» ЮНЕСКО (1984) як будь-якого роду свідомі дії, які взаємно доповнюють одна одну і відбуваються як в контексті системи освіти, так і за її межами в різні періоди життя; ця діяльність орієнтована на оволодіння знаннями, розвиток усіх сторін і здібностей особистості, включаючи вміння вчитись і підготовку до виконання різноманітних соціальних й професійних обов'язків, а також до участі у соціальному розвитку країни і світу [6]. Водночас в рамках Європейської стратегії зайнятості (European Employment Strategy, EES) визначення неперервної освіти трактується як «всесічно спрямована навчальна діяльність, що здійснюється на постійній основі з метою підвищення рівня знань, навичок і професійної компетентності» [7].

Не викликає сумніву, що «навчання впродовж життя» (lifelong learning) сьогодні стає визначальною метою політики в галузі освіти багатьох країн і сприймається як один з шляхів досягнення соціально-економічного розвитку. Водночас наукові пошуки в контексті неперервної освіти сьогодні відбуваються у декількох дослідницьких площинах: з точки зору неперервного розвитку людини як особистості, орієнтованої на духовно-моральні цінності, як суб'єкта цілепокладання та втілення мети протягом усього життя; з позиції неперервності освітнього процесу як характеристики, сутність якої розкривається через категорії цілісності, гнучкості, цілеспрямованості, наступності, динамічності, перманентної зміни соціальної ситуації розвитку особистості; з погляду неперервної освіти як організаційно-педагогічного принципу, що регулює взаємовідносини, взаємозв'язки різних ступенів та етапів освіти особистості; під кутом розуміння неперервної освіти як єдиного комплексу державних і недержавних освітніх інституцій різного рівня і значення, який характеризується організаційною і змістовою єдністю, спадковим взаємозв'язком.

При цьому важливими для нашого дослідження стали наукові пошуки, присвячені аспектам реалізації формування професійно-педагогічної компетентності педагога в системі неперервної освіти, представлені у працях В. Болотова, І. Зязюна, Є. Ісаєва, С. Редліх, В. Сластьоніна та ін. Так, І. Зязюн, підкреслював важливість всезагального доступу до різних форм неперервної освіти з метою здобуття й оновлення ключових і професійних компетентностей особистості [8]. В. Олійник при дослідженні поняття «неперервна освіта» спирається на проблему всебічного розвитку особистості та визначає її як цілеспрямований, послідовний процес, що супроводжує все життя особистості [9, с. 19-20].

Варто зазначити, що неперервна педагогічна освіта охоплює всі форми, типи і рівні освіти, її метою стає не передавання накопичених за певний період часу знань, а формування творчої, ініціативної особистості, яка володіє не тільки сукупністю необхідних професійних і світоглядних знань, але й вміннями оперувати ними і застосовувати у професійно-педагогічній практиці. При цьому неперервний професійний розвиток, як складник освітньої системи, передбачає зростання особистісного потенціалу викладача. З огляду на вищезазначене розвиток професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів вищої освіти ми розглядаємо як ланку неперервної освіти, що реалізується в системі післядипломної підготовки в процесі підвищення кваліфікації. Обґрунтовуючи значення неперервності освіти для розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів вищої освіти, варто підкреслити, що для сучасного викладача важливим є прагнення до навчання і професійного розвитку. У зв'язку з цим необхідним є врахування переорієнтації цінностей педагогів у сучасних умовах – не освіта визначає життєву стратегію особистості викладача, а особистість розробляє стратегію життя, проектує власний освітній професійний маршрут. При цьому важливість розвитку професійно-педагогічної компетентності полягає у створенні умов для успішної розробки такого маршруту.

Розглядаючи розвиток професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів вищої освіти з позиції неперервної освіти, вважаємо за потрібне спиратись на основні поняття неперервної освіти, якими оперують у європейському співтоваристві: навчання

довжиною у життя (послідовність етапів навчання особистості), навчання шириною у життя (види освіти – формальна; неформальна; інформальна самоосвіта). Вони окреслюють простір післядипломної освіти, який реалізується у закладі вищої освіти. Саме тому неперервний розвиток професійно-педагогічної компетентності викладачів в умовах технічного закладу освіти відбувається цілеспрямовано за такими напрямками: навчання на курсах підвищення кваліфікації (короткострокові, довгострокові); стажування; навчання в аспірантурі, докторантурі; самоосвіта. Ми переконані, що неперервність у розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів вищої освіти сприяє подоланню розривів існуючої професійно-педагогічної підготовки і розглядається як простір з умовами самореалізації і самоактуалізації особистості викладача.

Формування професійної мотивації до самоосвіти, саморозвитку і самореалізації у професійно-педагогічній діяльності в умовах підвищення кваліфікації. Ми переконані, що мотивація професійно-педагогічної діяльності викладача технічного закладу вищої освіти визначає рівень його професійно-педагогічної компетентності. Зазначимо, що з одного боку природа мотивації викладача вищої школи пов'язана з пізнавальними, професійними мотивами, мотивами самоствердження, підвищення самооцінки, а з іншого – може бути представлена мотивами «хочу» (інтерес до педагогічної професії, викладацької діяльності), «можу» (усвідомлення власних здібностей як таких, що відповідають вимогам), «потрібно» (усвідомлення суспільної значущості професійно-педагогічної діяльності) [10, с. 304].

Мотивацію викладачів технічних закладів вищої освіти до розвитку у них професійно-педагогічної компетентності можна поділити на екстринсивну (зовнішню) та інтринсивну (внутрішню). Екстринсивна мотивація ґрунтується на об'єктивних потребах (зовнішніх відносно до змісту професійної діяльності) викладача і виникає в результаті впливу об'єктивних стимулів, які обумовлюють та регулюють його професійну активність. Інтринсивно вмотивованими є тільки ті форми професійної активності, які здійснюються викладачем заради самої діяльності. Водночас мотивацію викладача можна розглядати як структуру, що містить цілу низку компонентів: професійний (мотиви, пов'язані з цінностями педагогічної професії), пізнавальний (мотиви, що детермінуються пізнавальними потребами), соціально-моральний (мотиви професійного співробітництва, міжособистісного спілкування), утилітарний (мотиви особистого добробуту) [10, с. 306].

В контексті обґрунтування цієї педагогічної умови, на нашу думку важливо підкреслити, що підставою для формування мотиву стають ціннісні орієнтації, які також відрізняються достатньою динамічністю. Виконуючи функцію стимулів, цінності «створюють умови для реалізації активності особистості на нормативно-рольовому й особистісно-смысловому рівнях» [11, с. 68]. Ми переконані у тісному взаємозв'язку ціннісних орієнтацій і професійно-педагогічної компетентності, який полягає у тому, що інтеріоризація гуманістичних цінностей професійно-педагогічної діяльності закладає фундамент професійно-педагогічної компетентності викладача технічного закладу вищої освіти. З одного боку, професійно-педагогічна компетентність викладача технічного закладу вищої освіти, як сфера застосування його розумових і моральних здібностей, розкриває і забезпечує розвиток ціннісних орієнтацій, потреб та інтересів особистості викладача, а з іншого – характеризується високим рівнем його мотиваційної сфери, спрямованої на ефективний професійний розвиток. Водночас як важливе джерело активності, прагнення до саморозвитку, самоствердження, інтерес до процесу і результатів діяльності можна вважати дієвим мотивом професійно-педагогічної діяльності, активізація якого здатна забезпечити ефективність розвитку особистісно-мотиваційного компоненту професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти.

Наповнення змісту післядипломної професійної підготовки викладачів технічних закладів вищої освіти розвивальними технологіями професійної освіти. Сьогодні науковцями розрізняються дві стратегії освіти: освіта як процес і результат освоєння певного стандартизованого змісту освіти у формі знань, умінь, навичок, компетентностей і

компетенцій – стратегія, орієнтована на цілі (плановані результати); освіта як неперервний процес розвитку, становлення особистості (формування потребнісно-мотиваційної та емоційно-вольової сфери, пізнавальних здібностей, соціально і професійно важливих якостей) – стратегія, орієнтована на цілі-вектори (самоактуалізація, здатність до навчання тощо) [12, с. 70-71]. Незважаючи на те, що ці дві стратегії доповнюють одна одну, очевидним є домінування першої. Адже управляти якістю освіти дозволяє той освітній процес, який спрямований на отримання визначених результатів навчання, організовується на основі спеціально спроектованого змісту і критеріїв результативності. Водночас дослідники зазначають, що втілення у педагогічну практику другої світної стратегії стикається із труднощами, до яких відносять відсутність змістового і технологічного опрацювання стратегії, складності у кількісному контролі результатів освіти, націленість на віддалені перспективи й вирішення глобальних освітніх проблем. Виходячи з вищезазначеного ми переконані, що реалізація процесу розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів вищої освіти неминуче призведе до пошуку інших підходів до проектування змісту, зміни методів викладання, відстеження результатів навчального процесу. Ми цілком погоджуємось з думкою авторів, які стверджують, що процес розвитку професійно-педагогічної компетентності розглядається як інноваційна педагогічна діяльність, в межах якої традиційні форми і методи поступаються освітнім технологіям загалом і технології навчання зокрема [11, с.73]. Переконані, що це стає можливим в умовах насичення змісту післядипломної професійної підготовки викладачів технічних закладів вищої освіти розвивальними технологіями професійної освіти.

Зазначимо, що до особливостей застосування продуктивних педагогічних технологій професійної педагогічної підготовки можна віднести активну позицію слухача; перехід процесу пізнання з категорії «учити» у категорію «вивчати» самостійно і усвідомлено; інтерактивний зв'язок із різноманітними освітніми ресурсами і освітніми співтовариствами; інформаційну насиченість і гнучкість методики навчання, що забезпечують мотивацію в стимулюють пізнавальний процес [13, с. 322]. Водночас розвивальна освітня технологія, на думку науковців представляє собою упорядковану сукупність дій, операцій і процедур, що спрямовані на розвиток особистості, інструментально забезпечують досягнення результату, який діагностується і прогнозується, а також утворюють інтеграційну єдність форм і методів навчання при взаємодії педагогів і тих, хто навчається у процесі розвитку індивідуального стилю діяльності [12, с. 73]. Таким чином, розвивальні технології професійної освіти характеризуються цільовою установкою на розвиток особистості, інтеграційною єдністю методів, засобів і форм навчання; суб'єкт-суб'єктною взаємодією учасників освітнього процесу; особистим стилем професійно-педагогічної діяльності.

В цьому контексті наповнення змісту післядипломної професійної підготовки викладачів технічних закладів вищої освіти розвивальними технологіями професійної освіти забезпечує розвиток функціонально-технологічного компоненту професійно-педагогічної компетентності викладача вищої школи через: актуалізацію особистісного і професійного потенціалу викладача; спрямованість на задоволення потреб і можливостей до навчання, а також вимог до професійного розвитку викладача; реалізацію розвивальної функції навчання; оволодіння професійно значущими знаннями, уміннями, навичками, діями; оволодіння досвідом кваліфікованого виконання професійно-педагогічної діяльності; забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників професійно-освітнього процесу.

Спонування викладачів фахових дисциплін до педагогічної рефлексії у професійно-педагогічній діяльності з метою побудови траєкторії власного професійного розвитку. Виокремлюючи «спонування викладачів фахових дисциплін до педагогічної рефлексії» в якості умови розвитку їх професійно-педагогічної компетентності, ми виходили з міркувань про необхідність уведення викладача, який навчається за програмою курсів підвищення кваліфікації, у перспективне поле рефлексії. Воно передбачає ґрунтовне, усебічне усвідомлення освітніх феноменів з їхнім вбудовуванням у загальнометодологічний і

загальнопрофесійний формат, співвіднесенням з набутим педагогічним досвідом, що дозволяє формувати власне бачення освітніх проблем і механізми їхнього вирішення. На нашу думку, це буде сприяти переходу професійно-педагогічного знання з площини нульової значимості у площину актуальних інтересів і пошуків викладача технічного закладу.

У своєму дослідженні педагогічну рефлексію ми розуміємо як особистісно-професійну якість, відповідно до якої викладач, як суб'єкт педагогічної рефлексії, набуває здатності до саморегуляції, самоактуалізації, самоідентифікації, самооцінки у системі професійно-педагогічної діяльності, системі педагогічного спілкування і системі власної особистості. На нашу думку, педагогічна рефлексія викладача інтегрує широкі можливості зовнішніх і внутрішніх складників рефлексивного механізму: рефлексія як аналіз власних мотивів професійної діяльності; рефлексивне забезпечення процесів проектування, конструювання і управління навчальної діяльності; рефлексивне усвідомлення на етапі самоаналізу, самооцінки професійної діяльності та ін. Таке охоплення рефлексією усіх сторін професійно-педагогічної діяльності слугує підтвердженням думки про те, що цілеспрямоване вдосконалення педагогічної рефлексії викладача технічного закладу вищої освіти є важливою умовою розвитку його професійно-педагогічної компетентності.

Практикоорієнтований характер програм післядипломної підготовки викладачів розглядається нами як процес, безпосередньо пов'язаний з активізацією рефлексивного усвідомлення. Ми переконані, що на етапі післядипломної професійної підготовки розвиток педагогічної рефлексії передбачає виконання наступних умов: забезпечення рефлексивної спрямованості викладання змісту навчання викладачів в системі підвищення кваліфікації; створення і підтримка рефлексивного середовища, спрямованого на самопізнання викладачами самих себе і своєї професійної діяльності; застосування педагогічних технологій, що актуалізують розвиток педагогічної рефлексії викладачів.

Задля забезпечення рефлексивної спрямованості викладання змісту навчання викладачів технічних закладів вищої освіти в системі підвищення кваліфікації необхідним є спеціально організоване навчання, структуроване з урахуванням психологічних механізмів розвитку особистості і діяльності. Створення і підтримка рефлексивного середовища відбувається за рахунок виконання викладачами завдань, які моделюють ситуації професійно-педагогічної діяльності; організації групової рефлексії власної педагогічної діяльності викладачів; використання тренінгових занять, метою яких є розвиток навичок міжособистісної взаємодії, соціальної перцепції, професійної комунікації; створення ситуацій професійного самопізнання.

До особливостей технологій, спрямованих на забезпечення розвитку педагогічної рефлексії викладачів технічних закладів вищої освіти в умовах післядипломної освіти, можна зарахувати: безпосереднє залучення викладача до процесу вирішення завдань, можливість кожного запропонувати власний варіант вирішення і відстояти свою думку; кооперацію, комунікативність в процесі вирішення евристичних проблемних завдань навчально-професійного характеру, що відрізняються різноманітністю технологій виконання; можливість аналізувати чужий професійний досвід у співпраці з метою оволодіння новими знаннями, уміннями, способами діяльності та впевненості у своїх силах; зміну ролей, яка дозволяє учасникам навчальної діяльності займати різні позиції, відповідно до яких висловлювати своє ставлення до того чи іншого виду діяльності; прозорість технології, що орієнтує учасників діяльності в уявленнях про процес (в цілому і у деталях) [14].

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Здійснений теоретичний аналіз педагогічних умов професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів вищої освіти дає можливість стверджувати: важливою проблемою розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів вищої освіти є відбір педагогічних умов, які забезпечують оптимальні параметри діяльності у процесуальному, ресурсному і результативному аспектах; визначений

комплекс педагогічних умов спрямований на розвиток у взаємозв'язку пізнавально-інтелектуального, особистісно-мотиваційного, функціонально-технологічного, соціально-комунікативного та рефлексивно-регулятивного компонентів професійно-педагогічної компетентності викладача фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти. Перспективи подальших досліджень полягають у обґрунтуванні моделі розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Ільчук В.В., Коломієць А.М. Шляхи підвищення якості науково-педагогічних кадрів. *Теорія і практика управління соціальними системами*: зб. наук. праць. 2013. № 3. С. 84–89.
- [2] Философский энциклопедический словарь / ред.-сост. Е.Ф. Губский, Г.В. Кораблева, В.А. Лутченко. М.: ИНФРА-М, 2002. – 576 с.
- [3] Сучасний тлумачний словник української мови : 50 000 слів / за заг. ред. В.В. Дубічинського. Харків : Школа, 2006. 832 с.
- [4] Демченко С.О. Розвиток професійно-педагогічної компетентності викладачів спеціальних дисциплін вищих технічних закладів освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. Кіровоград, 2005. 20 с.
- [5] Семенова В.В. Формирование профессионально-педагогической компетентности учителя в системе непрерывного образования (на примере Республики Саха (Якутия)): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Якутск, 2004. 180 с.
- [6] Тезаурус ЮНЕСКО-МБЛ по образованию. ЮНЕСКО, 1993. 185 с.
- [7] Lima C. Licínio, Guimarães Paula *European Strategies in Lifelong Learning. A Critical Introduction* / edited by Regina Egetenmeyer. Barbara Budrich Publishers. Opladen & Farmington Hills, 2011. 166 p. URL: <http://dx.doi.org/10.3224/86649444>.
- [8] Зязюн І.А. Неперервна освіта як основа соціального поступу. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика* : зб. наук. праць. К. : Вид. центр НТУ «ХПІ», 2001. Ч. 1. С. 15-23.
- [9] Олійник В.В. Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти: монографія. Київ: Міленіум, 2003. 594 с.
- [10] Никулина И.В. Мотивация профессионально-педагогической деятельности преподавателя высшей школы. *Вестник СамГУ*. 2008. № 7 (66). С. 303-311.
- [11] Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. К.: «К.І.С.», 2004. 112 с.
- [12] Зеер Э.Ф., Павлова А.М., Сыманюк Э.Э. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход: Учеб. Пособие. Москва: Московский психолого-социальный институт, 2005. 216 с.
- [13] Вихрущ В.О. Андрагогічна парадигма: загальнонауковий контекст: монографія. Тернопіль: Крок, 2019. 417 с.
- [14] Лепский В. Е. Рефлексивно-активные среды инновационного развития : монография. М. : Изд-во «Когито-Центр», 2010. 255 с.

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL COMPETENCE OF TEACHERS OF TECHNICAL INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Horokhivska Tetiana Mykolaivna

Candidate of Pedagogical Sciences (Ph. D), Associate Professor of Department of Pedagogy and Innovative Education Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

ORCID: 0000-0001-5997-4676

t.gorokhivska@gmail.com

Abstract. The article theoretically analyzes pedagogical conditions for developing professional-pedagogical competency in lecturers from technical universities. It studies scientific-pedagogical literature on the characteristics of determining pedagogical conditions of professional-pedagogical competency. It considers such terms as “condition” and “pedagogical conditions”. It defines the features of studying pedagogical conditions under which various phenomena of lecturers’ professional-pedagogical activities take place. It isolates the existing approaches to determining the conditions which can enhance professional-pedagogical competency of lecturers. Besides, the article determines and describes the complex of pedagogical conditions which promote the development of professional-pedagogical competency of

lecturers from technical universities. They include the following: ensuring the continuing development of professional-pedagogical competency in lecturers from technical universities; boosting professional motivation towards self-study, self-development and self-realization in professional-pedagogical activities during advanced training; incorporating developmental technologies of professional education in the content of advanced training of lecturers from technical universities; motivating lecturers towards pedagogical reflection in professional-pedagogical activities so that they can build a trajectory of their professional development. The article concludes that pedagogical conditions for developing professional-pedagogical competency in lecturers from technical universities are a set of interrelated circumstances and forms of their implementation, ensuring the development of professional-pedagogical competency in these specialists. Finally, the article highlights that compliance with certain pedagogical conditions can contribute to the continuing and effective professional development of research and teaching staff.

Keywords: professional-pedagogical competency; pedagogical conditions; continuing education, professional motivation; lecturer; pedagogical reflection; technical university.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Ilchuk, V.V. & Kolomiets, A.M. (2013). Shliakhy pidvyshchennia yakosti naukovo-pedahohichnykh kadriv [Ways to improve the quality of scientific and pedagogical staff]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy – Theory and practice of social systems management*, Nr. 3, pp. 84-89 (in Ukrainian).
- [2] Gubskii, E.F., Korableva, G.V., Lutchenko, V.A. (Ed.) (2002). *Filosofskii entsiklopedicheskii slovar [Philosophical encyclopedic dictionary]*. Moskva: INFRA-M (in Russian).
- [3] Dubichynskii, V.V. (ed.) (2006). *Suchasnyi tlumachnyi slovnyk urrainskoi movy: 50 000 sliv [Modern dictionary of the Ukrainian language: 50 000 words]*. Kharkiv: Shkola (in Ukrainian).
- [4] Demchenko, S.O. (2005). Rozvytok profesiino-pedahohichnoi kompetentnosti vykladachiv spetsialnykh dystsyplin vyshchykh tekhnichnykh zakladiv osvity [Development of professional-pedagogical competency of teachers of special disciplines of higher technical educational institutions]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kirovohrad (in Ukrainian).
- [5] Semenova, V.V. (2004). Fmirovanie profesiino-pedahohichnoi kompetentnosti uchitelia v sisteme nepreryvnogo obrazovaniia (na primere Respybliki Saka (Iakutiia)) [The formatin of professional-pedagogical competency of teacher in the system of continuous education (on the example of the Republic of Sakha (Yakutia))]. Candidate's thesis. Iakutsk (in Russian).
- [6] Tezaurus IUNESKO-MBL po obrazovaniiu [UNESCO thesaurus on education] (1993) (in Russian).
- [7] Lima C. Licinio, Guimarães Paula European Strategies in Lifelong Learning. A Critical Introduction / edited by Regina Egetenmeyer. Barbara Budrich Publishers. Opladen & Farmington Hills, 2011. 166 p. URL: <http://dx.doi.org/10.3224/86649444>.
- [8] Ziaziun, I.A. (2001). Neperervna osvita yak osnova sotsialnoho postupu [Continuing education as the basis of social progress]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka: zbirnyk naukovykh prats – Continuing professional education: theory and practice: Abstracts of Papers. Part 1*, pp. 15-23 (in Ukrainian).
- [9] Oliinyk, V.V. (2003). Naukovi osnovy upravlinnia pidvyshchenniam kvalifikatsii pedahohichnykh pratsivnykiv proftekhosvity: monohrafiia [Scientific bases of management of advanced training of pedagogical workers of professional education: monograph]. Kyiv: Milenium (in Ukrainian).
- [10] Nikulina, I.V. (2008). Motivatsiia professionalno-pedahogicheskoi deiatelnosti prepodavatel'ia vysshei shkoly [Motivation of the professional-pedagogical activity of a higher school teacher]. *Vestnik SamGU – Samara State University Bulletin*. Nr. 7 (66). pp. 303-311 (in Russian).
- [11] Bibik, N. M., Vashchenko, L. S., Lokshyna, O. I., Ovcharuk, O. V., Parashchenko, L. I., Pometun, O. I. ... Trubacheva, S. E. (2004). *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovy dosvid ta ukraïnski perspektyvy: biblioteka z osvithoi polityky [Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives: library on educational policy]*. Kyiv: K.I.S. (in Ukrainian).
- [12] Zeer, E.F., Pavlova, A.M. & Symaniuk, E.E. (2005). *Modernizatsiia professionalnogo obrazvaniia: kompetentnostnyi podkhod [Modernization of professional education: competence approach]*. Moskva: Moskovskiy psikhologo-sotsiialnyi institut (in Russian).
- [13] Vykhryshch, V.O. (2019). Andrahohichna paradyhma: zahalnjnaukovyi kontekst [Andragogical paradigm: general scientific context]. Ternotil: Krok (in Ukrainian).
- [14] Lepskii, V.E. (2010). Refleksivno-aktivnye sredy innovatsionnogo razvitiia [Reflexive-aktive environment of innovative development]. Moskva: Kogito-Tsentr (in Russian).